

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ร่วมกับ เครือข่ายความร่วมมือ
มหาวิทยาลัยนเรศวรราชชนครินทร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

รวมบทความย่อ

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6

เรื่อง สร้างสรรค์งานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนประเทศ

สู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในยุค

THAILAND

4.0

วันที่ 18 ตุลาคม 2560

ณ อาคารเรียนรวมเฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาดินหยง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

ทัศนภา เกื้อเส้ง¹, มลิวรรณ รักษ์วงศ์², วิหิต บัวปรอท³

¹ วท.ม. (การจัดการสิ่งแวดล้อม), อาจารย์สาขาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

² อ.ม. (ประวัติศาสตร์), อาจารย์สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

³ ต.น.ม. (ศาสนาและปรัชญา), อาจารย์สาขาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาดินหยง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาดินหยง โดยการวิจัยแบบผสมผสาน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักท่องเที่ยว จำนวน 322 คน และผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่ง จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาดินหยง มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 79.03 และ 74.36 ตามลำดับ) และแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แหล่ง พบว่า ควรพัฒนาตามศักยภาพและความสามารถในการรองรับของแหล่งควบคู่กับการจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยยึดหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาศักยภาพ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, อุทยานแห่งชาติ

Guidelines for Developing Potential of Eco-tourism in Sai Khao Waterfall National Park and Ao Manao-khao Tanyong National Park in Pattani Province.

Tassana Kueseng¹, Maliwan Rukwong², Withit Buaparot³

¹ M.Sc. (Environmental Management), Lecturer of Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat, University.

² M.A. (History), Lecturer of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University.

³ M.A. (Buddhist Studies), Lecturer of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat, University.

Abstract

The purpose of this research was to study the ecotourism potential of Sai Khao Waterfall and National Park and Ao Nang - Tanjong National Park In Pattani and Narathiwat in order to develop ecotourism potential of Sai Khao Waterfall and National Park and Ao Nang - Tanjong National Park by mixed research.

The sample of the study were 322 tourists and 15 mainstream ecotourists. The research instruments were in-depth interview questionnaires and group discussion. Statistical data analysis is percentage and content analysis.

The research found that Ecotourism potential of Sai Khao Waterfall and National Park and Ao Nang - Tanjong National Park Potential was at a high level (79.03% and 74.36%, respectively). Guidelines for developing two ecotourism spots were developing them based on potential and capability of accommodating tourists, community's participation and needs of tourists with the focus on strict ecotourism principles.

Keyword: Guidelines for Developing Potential, Eco-tourism, National Park

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นสาขาหนึ่งของอุตสาหกรรมบริการที่ใหญ่ที่สุดและเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลกทำให้เกิดการนำเงินตราต่างประเทศ มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นอุตสาหกรรมที่ทำให้เกิดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อมน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ในมูลค่าที่เท่ากัน ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีอัตราการขยายตัวเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวจึงได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่นมาตลอด (มณีรัตน์ สุขเกษม, 2559) ในพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย รัฐบาลไทยจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของท่องเที่ยว เพราะเห็นว่าการท่องเที่ยวสามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุนการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ อันเป็นการช่วยสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ทุกอาชีพ ก่อให้เกิดการจ้างงาน การค้า การลงทุน การพัฒนา ตลอดจนเกิดการหมุนเวียนของรายได้อย่างมากมาย (ยาวลักษณ์

เหล่าฤทธิ และคณะ, 2558) โดยในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่า 3 แสนล้านบาท (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558) รัฐบาลจึงมีนโยบายเร่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับในระดับสากล และกำหนดให้มีการฟื้นฟูและกระตุ้นการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 จึงจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เพื่อพัฒนายกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคได้ถูกกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

การท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจเดียวที่ใช้ทรัพยากรของประเทศเป็นสินค้า โดยใช้ความหลากหลายและความสวยงามตั้งแต่ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว (ไตรภพ โคตรวงษา และคณะ, 2550) แต่การเปิดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายแห่งเกิดความเสื่อมโทรมและเกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวขาดการพัฒนาและขาดผู้รับผิดชอบ ขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และขาดการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ผลกระทบดังกล่าวทำให้แหล่งท่องเที่ยวถูกทำลายเสื่อมโทรมเรื่อยๆ จึงเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวแบบใหม่ (Alternative Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมุ่งเน้นการจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) (บุญเลิศ จิตต์วัฒนา, 2548 และพิสมัย จารุจิตติพันธ์, 2557) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อการรักษาภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว (สมชาย เสี่ยงพรพรรณ, 2547) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งอิงจากพื้นฐานการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมมาเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนและเป็นทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยว

ปัตตานีและนราธิวาส เป็นจังหวัดหนึ่งของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นพื้นที่เป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและมีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวหลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น จากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดปัตตานีและนราธิวาสที่มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวรู้จักกันดีนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวมากที่สุดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้ตลอดปี ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำมะระขาว-เขาคันหยง ถึงแม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีการอนุรักษ์และดูแลจากหน่วยงานกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยยึดหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถทำให้แหล่งท่องเที่ยวยังคงความสวยงามและความหลากหลายมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ แต่ยังคงมีปัญหาหลักที่สำคัญที่ต้องการพัฒนาและปรับปรุง เช่น การคมนาคมไม่สะดวก แหล่งดึงดูดความสนใจไม่เท่าที่ควร ไม่มีความ

ปลอดภัยทางการท่องเที่ยวเนื่องจากการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงปัญหาการจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากคนในท้องถิ่น เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง โดยผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้านี้สามารถนำมาเป็นข้อมูลขั้นต้นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่จังหวัดปัตตานีและนราธิวาสและพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย และยังเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อนำไปปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ายที่สุดย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น ก่อให้เกิดการสร้างงานและอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างรายได้ส่งเสริมการกลับคืนถิ่นของประชาชน สร้างความเข้มแข็งและความภาคภูมิใจให้กับประชาชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

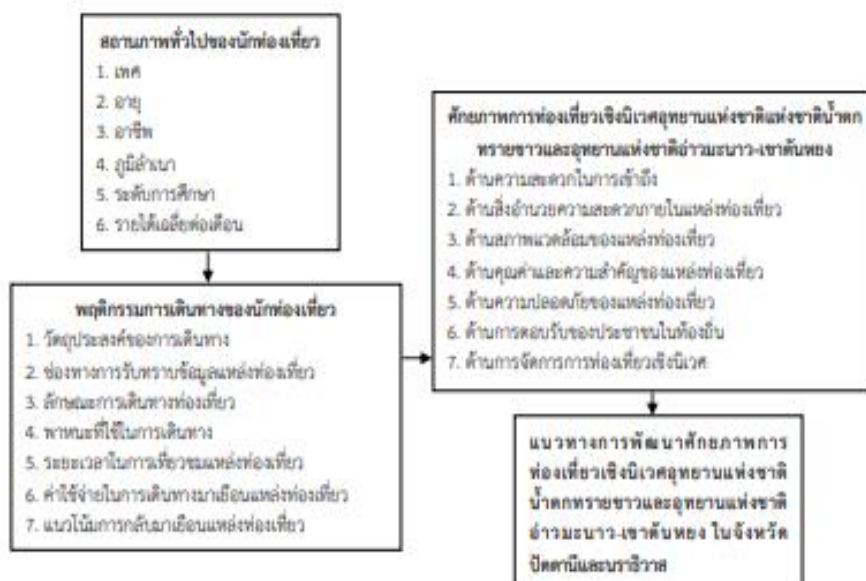
บุญเลิศ จิตต์วัฒนา, 2548 และ Weaver and Oppermann, 2000 กล่าวถึง หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญไว้ 5 ประการ คือ 1) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม โดยการออกแบบสิ่งก่อสร้างจะต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ 2) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้หรือการรู้คุณค่าของธรรมชาติอย่างแท้จริง โดยผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และได้รับความเพลิดเพลิน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และช่วยลดผลกระทบด้านลบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) มีการจัดกิจกรรมอย่างที่มีคุณภาพเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ และ 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ การจัดการ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สมชาย เลียงพรพรรณ (2547) และปุ่นณตา สัตมบุษ (2553) กล่าวถึง หลักเกณฑ์การกำหนดให้แหล่งท่องเที่ยวใดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการภายในแหล่งท่องเที่ยวต้องมีการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 2) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเนื่องจากมีบทบาทในการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งการคมนาคมในปัจจุบันได้ถูกพัฒนาให้สามารถตอบสนองของการเดินทางท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ โดยต้องมี

เส้นทางหรือการคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อให้เอื้อประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 4) ด้านคุณค่าและความสำคัญ หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและความสำคัญจะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว 5) ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน คัดสรรใจ การจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกเป็นเจ้าของ และ 6) ด้านความปลอดภัย หมายถึง สภาวะการปราศจากภัยหรือการพันภัย รวมถึงการปราศจากอันตราย การบาดเจ็บ และการเสียภัย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเขาค้อพลาญธาราชและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง จำนวน 75,980 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยปริมาณ การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยสุ่มจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาค้อพลาญธาราชและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง โดยอาศัยตารางทางสถิติการสุ่มตัวอย่างของ Arkin and Colton

และยอมให้ความคลาดเคลื่อน (Error) ได้ที่ 5% หรือที่ระดับความเชื่อมั่น 95% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้จำนวน 322 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคุณภาพ คือผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยคุณภาพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง จำนวน 15 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประชาชนผู้รู้ นักวิชาการจากหน่วยงานอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ โดยจัดทำแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุอาชีพ ภูมิสำเนา ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทยมายังแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง จังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นแบบสอบถามลักษณะตรวจสอบรายการ (Check-List) จำนวน 8 ข้อ วัตถุประสงค์ของการเดินทาง ช่องทางการรับทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทางท่องเที่ยว พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ระยะเวลาในการเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาเยือนแหล่งท่องเที่ยว และแนวโน้มการกลับมาเยือนแหล่งท่องเที่ยว ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 30 ข้อ มีลำดับการเลือกตอบเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จากนั้นนำแบบสอบถามที่ร่างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม นำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงเนื้อหาของคำถามแต่ละข้อของแบบสอบถามให้มีความเหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งจะเลือกคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องของคำถามแต่ละข้อ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.5 - 1.0 ตามเกณฑ์ของ Rovinelli & Hambleton (1977) จากนั้นนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงจากผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบกับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และความเที่ยงตรง (Validity) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของคอน (Cronbach's Alpha) มีค่าเท่ากับ 0.894

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง และความครบถ้วนของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (มณีรัตน์ สุขเกษม, 2559) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล 3 ด้าน ได้แก่ ด้านตรวจสอบเส้าด้านข้อมูล เป็นการพิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากมุมมองของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น ไม่ใช่มุมมองของบุคคลภายนอก (Streubert and Carpenter, 2007 และ ชาย โพธิสิตา, 2550) ด้านผู้วิจัยเป็นการพิจารณาข้อมูลของผู้วิจัยแต่ละคนแตกต่างกัน และด้านทฤษฎีเป็นการตรวจสอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์และการตีความข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 สํารวจข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แห่ง ระยะที่ 2 นำแบบสอบถามไปสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แห่ง ระยะที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แห่ง ระยะที่ 4 สรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แห่ง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละและการวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การจัดกระทำกับข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้ออกจากการเก็บรวบรวมจากการศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มาสรุปประเด็นสำคัญที่มีความเหมือนหรือใกล้เคียงกัน ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล และจัดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดและพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Saunders, Lewis and Thornhill, 2009)

การแปลความหมายของร้อยละของข้อความในแต่ละด้านของแบบสอบถาม โดยนำคะแนนที่ได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมาคำนวณค่าศักยภาพ ดังนี้ 1) นำค่าคะแนนที่ประเมินได้ในแต่ละเกณฑ์มาหารด้วยคะแนนเต็มของเกณฑ์นั้น ๆ 2) นำค่าคะแนนที่ได้มารวมกัน หาค่าเฉลี่ยรวม และเทียบกลับเป็นร้อยละ ซึ่งค่าร้อยละที่ได้จะเป็นค่าศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแต่ละแห่ง และ 3) ประเมินระดับศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยนำค่าคะแนนศักยภาพแต่ละแห่งที่ได้นั้นมาเปรียบเทียบกับระดับศักยภาพตามเกณฑ์ของ สมชาย เลียงพรพรรณ (2547) และวิภา ศรีระทุ (2551) ซึ่งแบ่งระดับศักยภาพออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับศักยภาพมากที่สุด มีค่าคะแนนประเมินมากกว่าร้อยละ 80 2) ระดับศักยภาพมาก มีค่าคะแนนประเมินร้อยละ 66-80 3) ระดับศักยภาพปานกลาง มีค่าคะแนนประเมินร้อยละ 50-65 และ 4) ระดับศักยภาพน้อย มีค่าคะแนนประเมินน้อยกว่าร้อยละ 50

ผลการวิจัย

1. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1.1 สถานภาพทั่วไปของนักท่องเที่ยว

จากผลการสอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 322 คน พบว่า นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 56.52) และเพศหญิง (ร้อยละ 43.48) มีอายุระหว่าง 15-25 ปี (ร้อยละ 52.24) เป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มนักเรียน/นักศึกษามากที่สุด (ร้อยละ 50.93) ซึ่งส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 58.07) และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดปัตตานีมากที่สุด (ร้อยละ 52.80) มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท/เดือน คิดเป็นร้อยละ 48.14

1.2 พฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง มีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวเป็นหลัก (ร้อยละ 85.40) โดยนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน ๆ มากที่สุด (ร้อยละ 59.62) และเคยได้ยินรู้จักหรือ

ได้รับข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่งมาก่อนจากคนแนะนำมากที่สุด (ร้อยละ 68.32) ไม่นิยมพักค้างคืน มักใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งประมาณ 2-3 ชั่วโมง (ร้อยละ 57.14) ส่วนใหญ่จะใช้จ่ายในแหล่งท่องเที่ยวประมาณ 200 บาท (ร้อยละ 53.73) ซึ่งการเดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะใช้รถส่วนตัว (ร้อยละ 68.32) และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะกลับมาท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรงอีกครั้ง (ร้อยละ 78.26) เนื่องจากประทับใจในความเป็นธรรมชาติ และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว เช่น น้ำตกมีความสวยงาม หาดทรายขาว น้ำทะเลสีคราม บรรยากาศร่มรื่นและเงียบสงบ ธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การศึกษาเรียนรู้ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและทำกิจกรรมนันทนาการ และอยู่ใกล้บ้านและสะดวกต่อการเดินทาง

1.3 ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง

จากสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยวที่มีต่อศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง จำนวน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น และด้านการจัดการจัดการเชิงนิเวศ มีผลการศึกษา ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 79.03) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามประเด็นที่ศึกษา พบว่า มีคะแนนศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 100.00) ด้านการจัดการจัดการเชิงนิเวศ (ร้อยละ 86.67) และด้านความสะดวกในการเข้าถึง (ร้อยละ 84.21) มีคะแนนศักยภาพอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 76.67) ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 78.57) ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 69.23) และมีศักยภาพระดับปานกลางเพียงด้านเดียว คือ ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น (ร้อยละ 57.89)

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 74.36) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามประเด็นที่ศึกษามีคะแนนศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 94.44) และด้านความสะดวกในการเข้าถึง (ร้อยละ 84.21) มีคะแนนศักยภาพอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 76.67) ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 71.43) ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 69.23) และด้านการจัดการจัดการเชิงนิเวศ (ร้อยละ 66.67) มีศักยภาพระดับปานกลางเพียงด้านเดียว คือ ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น (ร้อยละ 57.89)

จากการการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่ง มีผลการศึกษา ดังนี้

- 1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มป้ายชี้ทางที่มองเห็นชัดเจนตั้งแต่ถนนสายหลักจนถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยควรบอกชื่อแหล่ง ทิศทาง และระยะทางที่ใช้ในการเดินทาง
- 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นให้เพียงพอและมีคุณภาพแข็งแรงคงทน และควรเพิ่ม

กิจกรรมด้านนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยว แต่ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

3) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศ วัฒนธรรมดั้งเดิมของแหล่งท่องเที่ยวไว้ และควรมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับประจำถิ่นของท้องถิ่นนั้นๆ และติดป้ายบ่งบอกชื่อพืชพรรณ

4) ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ควรรักษาความสวยงามและความหลากหลายทางชีวภาพของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ท้องถิ่นไว้ และช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว

5) ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว ควรเพิ่มมาตรการด้านความปลอดภัยระหว่างเส้นทางไป-กลับ และในแหล่งท่องเที่ยวต้องมีเจ้าหน้าที่ตรวจรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึงทุกจุดสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

6) ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นควรต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยดี ยิ้มแย้ม สามารถให้ความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้ ตลอดจนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

7) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีเจ้าหน้าที่ หรือวิทยากร และมีป้ายสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายและจัดทำเอกสารให้ความรู้ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง ควรมีการดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด ควรมีการดูแลความสะอาดบริเวณรอบๆ พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรของคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำวะมะนาว-ชาติันหยง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรพัฒนาตาม ศักยภาพและความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวควบคู่กับการจัดการและการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยยึดแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1) การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามหลักการและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด โดยจะต้องรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ เพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2) การวางแผน การพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยวต้องนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวและความยั่งยืนของท้องถิ่น

3) การให้การศึกษาและการสื่อความหมาย ควรมีการดำเนินการให้เกิดขึ้นโดยเร็วและต่อเนื่อง เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ เพลิดเพลิน และสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักคุณค่า ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งมากกว่าความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น

4) ต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ห่วงแหน รู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และเกิดจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากรและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

5) การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรมและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำวะม่นาวเขาคันทรง ในจังหวัดปทุมธานีและนราธิวาส สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ด้านความสะดวกในการเข้าถึง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แห่ง มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านความสะดวกในการเข้าถึง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปและนักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และมีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชอย่างต่อเนื่อง ทำให้การบริหารจัดการและพัฒนาความสะดวกในการเข้าถึงได้ค่อนข้างดี เช่น มีโครงสร้างถนนจากถนนสายหลักไปสู่แหล่งมีสภาพค่อนข้างดี เป็นถนนลาดยางตลอดสาย มีระยะทางจากถนนสายหลักถึงแหล่ง 1-7 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะทางที่สามารถใช้ยานพาหนะ เช่น รถบัส รถยนต์ และรถจักรยานยนต์สามารถเข้าถึงแหล่ง มีป้ายชี้ทางจากถนนสายหลักเข้าสู่แหล่ง ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวกและเดินทางไปถึงแหล่งอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับการศึกษาของ สมชาย เสียงพรพรรณ (2547) ศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ได้คะแนนศักยภาพอยู่ในระดับมากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพถนน มียานพาหนะเข้าถึงแหล่ง มีระยะทางที่ไม่ไกลจากถนนสายหลัก และมีป้ายชี้ทางตลอดเส้นทางจนถึงแหล่งท่องเที่ยว และกฤษฎณี โคตรสมบัติ (2553) ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่ง สามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพถนนที่ดี มีความสะดวกต่อการใช้อานพาหนะในการเดินทางและมีป้ายชี้ทางเข้าสู่แหล่งอย่างทั่วถึงส่งผลให้มีคะแนนด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ซึ่งตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมักมีความคาดหวังแต่สิ่งที่ดีๆ เมื่อได้เดินทางไปเที่ยวชมได้สัมผัสย่อมเกิดความพึงพอใจที่ดีตามมา ส่งผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นได้รับคะแนนศักยภาพมาก แต่หากมิได้เป็นไปตามความคาดหวังได้พบได้เห็นได้สัมผัสในสิ่งที่ไม่เอื้อให้เกิดความสะดวกมากนัก ย่อมเกิดความพึงพอใจลดน้อยลงเช่นกัน

1.2 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แห่ง มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมากในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงและมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวจำนวนมากและต่อเนื่องและมีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบที่ชัดเจนได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งมากและเพียงพอ สอดคล้องกับการศึกษาของ ดโนยา ตั้งอุทัยสุข (2552) และ Vo Thi Thuong และคณะ (2555) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาที่ดีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวมักมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอในการบริการนักท่องเที่ยวจะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวขึ้น โดยองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมักเป็นองค์ประกอบแรก ๆ ที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้ตัดสินใจในการเลือกเดินทางไปท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปและมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมา

ห้องเที่ยวเป็นจำนวนมาก แต่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสร้างให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ และไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

1.3 ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แหล่ง มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นเนินเขามีพืชพรรณปกคลุมร่มรื่นจึงมีความโดดเด่นและคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ระบบนิเวศ และไร้มลภาวะ ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง และยังเป็นพื้นที่ที่รับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช จึงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ส่งผลให้ได้รับคะแนนศักยภาพในด้านนี้สูง สอดคล้องกับการศึกษาของ ทศณา เกื้อเลี้ยง และคณะ (2555) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาส่วนใหญ่มักเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นและมีสภาพอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติค่อนข้างสูง และมักเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและเกิดความพึงพอใจ และ ศิริรัตน์ พงษ์นิรันดร และคณะ (2559) พบว่า สิ่งดึงดูดใจด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่

1.4 ด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำวมะนาว-ชาตันหยง มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมากในด้านคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสวยงามและความหลากหลาย มีทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์และดูแลจากหน่วยงาน คือ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยยึดหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด สามารถทำให้แหล่งท่องเที่ยวยังคงความสวยงามและความหลากหลายมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานแห่งชาติและวนอุทยานจึงได้คะแนนด้านนี้ค่อนข้างสูง การที่ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ มีความสวยงาม มีความหลากหลาย มีลักษณะเฉพาะตัว มีความเป็นเอกลักษณ์ย่อมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธีรพัฒน์ คือตัน (2546) และ วิภา ศรีระทุ (2551) กล่าวถึงธรรมชาติกับความเกี่ยวข้องของแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องเนื่องกับพื้นที่นั้นๆ เป็นศักยภาพที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ แต่มีข้อเป็นการดำเนินการหรือปลูกสร้างเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว แต่จากการสังเกตพบว่าในด้านนี้ทั้ง 2 แหล่งท่องเที่ยวมีจุดด้อยด้านคุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรมน้อย สะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในท้องถิ่นรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนไว้ได้น้อย ส่วนใหญ่จะปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยและตามบริบทของสังคม ดังนั้นควรปลูกฝังให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับการพัฒนาหรือการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวไม่แปรเปลี่ยนหรือเอนเอียงไปตามยุคสมัย

1.5 ด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แหล่ง มีคะแนนศักยภาพรวมอยู่ในระดับมากในด้านความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งที่ได้รับคะแนนศักยภาพมาก จากผลการศึกษายกจะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่ง เป็นอุทยานแห่งชาติทำให้มีการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยและนักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในการเดินทางท่องเที่ยว มากกว่าแหล่งอื่นๆ แม้ว่าทั้ง 2 แหล่งจะมีมาตรการรักษาความปลอดภัยใน

การเดินทาง เช่น มีจุดตรวจ มีการดูแลรักษาความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ และความปลอดภัยในการทำกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังมี การรักษาความปลอดภัยไม่ทั่วถึง จากผลการศึกษาเห็นได้ว่า ความปลอดภัยของแหล่งท่องเที่ยวเป็นด้านที่ได้รับคะแนนค่าน้อยกว่าด้านอื่น ๆ อาจมีสาเหตุหลักมาจากการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวในพื้นที่และพื้นที่อื่นๆ ไม่มีความมั่นใจในความปลอดภัยในการเดินทางมาท่องเที่ยว จึงมีส่วนอย่างมากที่ทำให้ได้รับคะแนนในด้านนี้น้อย ปัจจัยด้านความปลอดภัยเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมากต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของรุ่งรัตน์ หัตถกรรม และคณะ (2552) กล่าวว่า ความปลอดภัยในขณะเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ของนักท่องเที่ยวย่อมเป็นสิ่งสำคัญ หากนักท่องเที่ยวไม่ได้รับความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวจะทำให้มีผลเสียต่อภาพลักษณ์โดยรวมของประเทศไทยและอาจส่งผลให้สูญเสียนักท่องเที่ยวที่จะกลับมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวครั้งต่อไป และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2543) กล่าวว่า มูลเหตุที่ทำให้คนไม่อยากเดินทางท่องเที่ยวเพราะเกิดความกลัวไม่ปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว ทำให้ไม่กล้าเดินทางไปที่อื่นต่างถิ่น ดังนั้นทุกแหล่งจึงควรจัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัยตั้งแต่การเดินทางจากเส้นทางสายหลักจนถึงแหล่งท่องเที่ยว และภายในแหล่งท่องเที่ยวต้องมีมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึง หากมีการวางแผนมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างทั่วถึงย่อมทำให้นักท่องเที่ยวในพื้นที่และนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมีความมั่นใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว 3 จังหวัดมากยิ่งขึ้น

1.6 ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่น

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่ามีเพียงด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นเพียงด้านเดียวเท่านั้นที่มีค่าศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ดังนั้นจึงควรพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจและให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เพราะประชาชนในท้องถิ่นบางส่วนยังไม่ทราบว่าในท้องถิ่นหรือในชุมชนของตนมีแหล่งท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างไร และเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาตนต้องปฏิบัติตนหรือควรจะมีบทบาทอย่างไรจึงจะเหมาะสม และการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด ตัดสินใจ และวางแผนทุกแหล่งค่อนข้างน้อย ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของแหล่งให้มากยิ่งขึ้น การศึกษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน คนในท้องถิ่นมีการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนในทุกแหล่งค่อนข้างน้อย ควรทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการรักษาเอกลักษณ์ของคนในชุมชน เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนประเด็นของการได้รับผลประโยชน์ของคนในชุมชนจากแหล่ง ในทุกแหล่งควรทำให้คนส่วนใหญ่ของชุมชนได้รับประโยชน์หรือมีรายได้จากกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การจำหน่ายสินค้า อาหาร การขายของที่ระลึก ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นต้น

1.7 ด้านการจัดการเชิงนิเวศ

มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุดเพียงแหล่งเดียวเท่านั้น คือ อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว ส่วนแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก คือ อุทยานแห่งชาติอ่าวมะนาว-เขาคันทรง แหล่งที่มีศักยภาพด้านนี้สูงจะเป็นแหล่งที่มีหน่วยงานราชการที่มีความรู้ด้านการจัดการรับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง จึงทำให้ได้คะแนนด้านนี้สูงกว่าแหล่งอื่นๆ แต่การรักษาสิ่งแวดล้อมทั้ง 2 แหล่งควรเพิ่มการดูแลรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของแหล่งให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ มีมาตรการป้องกันหรือลดมลภาวะที่จะเกิดกับแหล่ง และหลีกเลี่ยงการพัฒนาทางด้านวัตถุที่เป็นการ

ทำลายสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยในการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว และยึดหลักการแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด ส่วนของประเด็นองค์การในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากผลการศึกษาไม่พบว่ามืองค์กรที่เกิดจากร่วมมือกันของคนในท้องถิ่นเข้ามาช่วยจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่ง มีแต่หน่วยราชการซึ่งต้องรับผิดชอบงานในแหล่ง จึงควรสนับสนุนหรือดำเนินการให้มืองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือของคนในท้องถิ่นเข้ามาช่วยจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแต่ละแหล่ง ซึ่งองค์กรนี้อาจอยู่ในรูปของกลุ่ม ชมรม และเครือข่ายโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น ดังนั้นผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องจึงควรเร่งรีบดำเนินการสร้างความเข้าใจกับคนในท้องถิ่นหรือประสานขอความสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้ามาช่วยดำเนินการในด้านนี้

2. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำมระนาว-เขาคันหยอง ในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 2 แหล่ง ควรยึดแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- 1) การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามหลักการและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด โดยจะต้องรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ เพื่อให้ได้ผลกระทบน้อยที่สุดต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- 2) การวางแผน การพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยวต้องนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวและความยั่งยืนของท้องถิ่น
- 3) การให้การศึกษาและการสื่อความหมายจำเป็นและต้องมีการดำเนินการให้เกิดขึ้นโดยเร็วและต่อเนื่อง เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ เพลิดเพลิน และสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของแหล่งมากกว่าความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น
- 4) ต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ห่วงแทน รู้สึกเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และเกิดจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากรและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน
- 5) คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยุติธรรมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

การวิจัยในครั้งนี้หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำมระนาว-เขาคันหยอง และหน่วยงานภาคเอกชน สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อพัฒนาศักยภาพเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาวและอุทยานแห่งชาติอำมระนาว-เขาคันหยอง โดยเน้นการพัฒนาตามศักยภาพและความสามารถในการรองรับของแหล่งควบคู่กับการจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชนและความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยยึดหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1) ควรศึกษาการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่
อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยให้กับ
นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะความปลอดภัยของ
นักท่องเที่ยวถือเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก และปัญหาดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อ
ท่องเที่ยวของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความวิตกกังวลไม่กล้า
ที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2554). "แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559. สถานการณ์
และแนวโน้มการท่องเที่ยว". ออนไลน์ http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6351
สืบค้นเมื่อวันที่ (5 เมษายน 2560).

กฤษณ์ โคตรสมบัติ. (2553). "การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน
เขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี", ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

คณินา ตั้งอุทัยสุข. (2552). "ศักยภาพและความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวในจังหวัดนครสวรรค์",
วารสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์การท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. ฉบับที่ 3, หน้า 1-15.

ไตรภพ โคตรวงษา, ครรชิต มาระโกษณ์, และชุติมา รุ่งประพันธ์. (2555). "แนวทางการพัฒนา
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา", วารสารการจัดการ คณะวิทยาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2555), หน้า 104-105.

ทัศนดา เกื้อเส้ง, มลิวรรณ รักช่วงค์, ราศรี สวอินทร์, วิไลวรรณ วิไลรัตน์, และเสถียรศ เมื่ออำนาจ. (2559).
"ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
น้ำตกทรายขาว", การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 5 หน้า 296-306.
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ธีรพัฒน์ ตี๋อดิน. (2545). "ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง", ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขา
การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
บุญเลิศ จิตต์วัฒนา. (2548) **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ปทุมมา สัตยมุข. (2553). "การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล: กรณีศึกษาแหล่ง
ท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี", ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

พิสมัย จารุจิตติพันธ์. (2557). "ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเกาะสมุย", วารสารสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ฉบับที่ 17, (มกราคม-ธันวาคม 2557), หน้า 132-133.

- นณิรัตน์ สุขเกษม. (2559). "แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี", **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น**. ฉบับที่ 4, (ตุลาคม-ธันวาคม 2559), หน้า 97-112.
- เยาวลักษณ์ เหล่าฤทธิ, สิทธิศักดิ์ จำปาแดง, และโมสิต พงษ์ร้อย. (2558). "เที่ยววัด: แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย", **วารสารบัณฑิตศึกษา**. ฉบับที่ 57, (เมษายน-มิถุนายน 2558), หน้า 167-168.
- รุ่งรัตน์ ทัศนกรม, อาวีรัตน์ สมานคุณิณี, และรามศรี พรหมชาติ. (2552). "การจัดการความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวในอีสานใต้". **วารสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์การท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**. ฉบับที่ 2, หน้า 1-9.
- วิภา ศรีระทุ. (2551). "ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอสาคู จังหวัดเพชรบูรณ์", **ปริทัศน์ภาคบัณฑิต** สาขาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร, โอชัญญา บัวธรรม, และชัชญา ยอดสุวรรณ. (2559). "แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา", **วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ฉบับที่ 1, (มกราคม-มิถุนายน 2559), หน้า 234-259.
- สมชาย เสี่ยงพรพรรณ. (2547). "การศึกษาศักยภาพของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบริเวณทะเลสาบสงขลา", (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สำนักงานเลขาธิการการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). "ภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยวโลก". ออนไลน์. http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?id=7534 สืบค้นเมื่อวันที่ (2 มิถุนายน 2560).
- Ctreubert, S. and Carpenter, D. R. (2007). "Phenomenology As Method: Qualitative Research in Nursing", **Advancing the humanistic Imperative**. 4th, Philadelphia, PA: Lippincott Williams and Wilkins.
- Rovinelli, R. J. and Hambleton, R. K. (1997). "One The Use of Content Specialists in The Assessment of Criterion Referenced Test Item Validity", **Annual Meeting of the American Educational Research Association**. 60th, San Francisco, California, (April 19-23), Page 2-37.
- Saunders, M., Lewis, P. and Thornhill, A. (2009). "Research Methods for Business Students". London: Prentice Hall.
- Weaver David and Opperman. (2000). "Tourism Management". New York John Willey & Sons, Ltd.